

Boris Kordić • Svetlana Stanarević • Milan Lipovac • Nevena Šekarić*

RAZLIČITI ASPEKTI UVOĐENJA I PRIMENE VIDEO-NADZORA U SREDNJIM ŠKOLAMA U BEOGRADU

Apstrakt: Situacionu prevenciju je moguće odrediti kao set mera kojima se deluje na sredinske uslove sa ciljem preveniranja, odnosno eliminisanja uslova koji pogoduju izvršenju različitih delikata, čak i krivičnih dela, kao i drugih neželjenih događaja. Jedna od mera situacione prevencije odnosi se na mere uvođenja i primene video-nadzora. U ovom radu akcenat je stavljen upravo na uvođenje i primenu video-nadzora u beogradskim srednjim školama, odnosno na pravni, organizacioni, kadrovski, tehnički i finansijski aspekt, pa je ovo istraživanje usmereno na utvrđivanje faktičkog stanja video-nadzora, odnosno da se utvrdi način na koji je video-nadzor uveden u škole, kako i kakva je praksa primene video-nadzora u srednjim školama na teritoriji Beograda. Očekuje se da dobijeni nalazi mogu poslužiti i za objašnjenje određenih procedura koje su najčešće korišćene u beogradskim srednjim školama, ali i da mogu imati i praktičnu primenu u smislu kompariranja postojećih iskustava i prenošenja pozitivne prakse, ali pre svega kao presek postojećeg stanja i polazna osnova za unapređenje sadašnjeg nivoa primene video-nadzora kao mere situacione prevencije u obrazovno-vaspitnim ustanovama u Beogradu.

Ključne reči: mere situacione prevencije, video-nadzor, srednje škole, Beograd

UVOD

Iako su prvi primeri primene video-nadzora stari i više od 70 godina, njegova intenzivnija primena traje tek oko dve decenije (PCR, 2014). Dakle, devedesete godine XX veka obeležene su, između ostalog, i sve intenzivnijom primenom video-nadzora. Međutim, brojni statistički podaci pokazuju da je primena video-nadzora pravu ekspanziju doživela tek nakon terorističkih napada u Njujorku i Vašingtonu 11. septembra 2001. godine i u Londonu 7. jula 2005. godine.

Rastući strah od terorizma nije jedini razlog za usvajanje i sve veću primenu video-nadzora. Naime, ova mera se može koristiti i za upravljanje bezbednosnim incidentima u javnom prostoru i privatnim objektima, ali i za praćenje drugih mera i radnji koje preduzimaju provajderi bezbednosti.⁵⁵ To je takođe nezamenljiv pomoćni alat koji olakšava istražne radnje, odnosno rasvetljavanje delikata, čak i krivičnih dela, kao i drugih neželjenih događaja. Iako se video-nadzor više koristi kao sredstvo odvracanja ili prevencije nego kao jedna od mera koja olakšava istražne radnje (EFUS, 2010), veoma je teško utvrditi konkretan i merljiv doprinos video-nadzora u sprečavanju bezbednosnih incidenta ili smanjenju stope kriminala.

I pored toga, danas je više nego uobičajena upotreba video-nadzora u vladinim zgradama, na aerodromima, železničkim stanicama, u prodavnicama i bankama širom sveta (naročito Evrope i Severne Amerike), ali sve više i u javnom gradskom prevozu, na ulicama, pa i u školama i fakultetima. Iako ne postoji precizan podatak kada je instaliran prvi video-nadzor u školi, procenjuje se da se to dogodilo sredinom devedesetih godina prošlog veka. Nismo došli ni do preciznog podatka kada je prvi put instaliran video-nadzor u školama u Srbiji, ali je prema rezultatima našeg istraživanja to period od pre više od 10 godina, konkretno, u slučaju jedne srednje škole u Beogradu, 2002. godine. Zanimljivo je pomenuti da je, prema jednom istraživanju u 15 američkih država, od svih bezbednosnih mera u školama najčešća upotreba upravo video-nadzora, i to do 90%.

Kako bi se video-nadzor uveo u određenu školu, ali i bilo koju drugu zgradu, odnosno ustanovu, potrebno je preduzeti niz aktivnosti u tačno utvrđenom redosledu. Procedure uvođenja video-nadzora svakako se razlikuju od države do države, pa čak i od ustanove do ustanove u istoj državi. Ove procedure su odraz iskustva i praksi koji su uobličavani konkretnim zakonskim i podzakonskim propisima, a u pojedinim slučajevima i kada je to potreba situacije nalogala i jasnim smernicama i vodičima za primenu video-nadzora u konkretnoj ustanovi.

Upravo u jednom od takvih vodiča za primenu video-nadzora u školama istaknuto je kako se „sistem video-nadzora može koristiti samo kao posebno sredstvo u kojem škola može opravdati njegovu upotrebu na osnovu verifikovanih, specifičnih izveštaja o slučajevima krađe, nasilja, kršenja sigurnosti i bezbednosti, brige o javnoj bezbednosti ili druge ubedljive okolnosti“ (OIPC *Guidelines for the Use of Video Surveillance Systems in Schools*, 2013: 1). Dakle, moraju

55 Može se reći da su mogućnosti novih kamera i mrežnih tehnologija da identifikuju, prate i olakšavaju druge istražne radnje. Razvoj različitih tehnoloških dostignuća koji nalaze primenu u video-nadzoru uslovno omogućavaju razlikovanje više tipova primene u odnosu na cilj zbog kojeg se video-nadzor kao mera i preduzima. Iako prilično nejasna i međusobno neisključujuća distinkcija, vredna pomena je razlika ciljeva koju pravi Kristofer Slobogin na posmatranje, snimanje, praćenje i identifikovanje (dopune radi, Slobogin čak koristi pojam „tehnologija“ u kontekstu ovih ciljeva. Videti šire: Christopher Slobogin, (2002). *Public Policy: Camera Surveillance of Public Places and the Right to Anonymity*, 72 Miss. L. J. 213, 222. i *Guidelines for Public Video Surveillance: A Guide to Protection Communities and Preserving Civil Liberties*, Constitution Project, Washington, D.C. 2005).

se prvo ispitati druga manje invazivna sredstva za odvracanje ili otkrivanje kriminala ili drugih neželjenih aktivnosti, pre nego što se video-nadzor nametne kao rešenje. Takođe je dobra ideja da se obavljaju konsultacije sa nosiocima obrazovno-vaspitnog postupka, uključujući pre svih učenike/studente, ali i nastavnike, roditelje i druge zaposlene, a kako bi se utvrdili njihovi stavovi o ovoj meri situacione prevencije, a pre donošenja konačne odluke o uvođenju video-nadzora u konkretnoj školi. Upravo zbog toga, u jednom od prethodnih radova smo već istakli da ukoliko želimo da izvršimo sveobuhvatni pristup i donesemo dobro utemeljenu odluku, onda bi „analiza aktuelnog stanja u pogledu primene video-nadzora u školskoj sredini trebalo da obuhvati šest aspekata: pravni, tehnički, kadrovski, finansijski, organizacioni i socijalni“ (Lipovac, 2014: 136). Imajući to u vidu, kreirali smo upitnik koji je obuhvatio set pitanja za rasvetljavanje tehničkog, kadrovskog, finansijskog i organizacionog aspekta uvođenja i primene video-nadzora, a na koji su odgovarali predstavnici 87 srednjih škola u Beogradu.

METODOLOŠKI OKVIR PROUČAVANJA UVOĐENJA I PRIMENE VIDEO-NADZORA U SREDNJIM ŠKOLAMA U BEOGRADU

U Srbiji se prema podacima iz poslednjeg Statističkog godišnjaka nalazi preko 4.300 školskih zgrada u kojima nastavu pohađa oko 794.632 učenika⁵⁶ i gde je zaposleno oko 76.000 nastavnika. Tih skoro 800.000 učenika veći deo dana provode u tim školskim zgradama, odnosno školskom prostoru, a koji bi po svojim karakteristikama trebalo da omogući što bolje i lakše ostvarivanje osnovnih ciljeva zbog kojih škole i postoje – obrazovanje i vaspitanje dece, ali i da pruži bezbednost deci, zaposlenima, roditeljima i drugim učesnicima obrazovno-vaspitnog procesa. Usled specifičnih psihofizičkih karakteristika, a primarno u vezi sa uzrastom i intelektualnom zrelošću, učenička populacija predstavlja veoma osetljivu, odnosno ranjivu kategoriju, a zbog čega uživa posebnu pažnju i zaštitu.

Upravo zbog ovih okolnosti, kada se u školskoj sredini dogodi bilo kakav incident u kojem je neki od učenika žrtva na bilo koji način, stručna, pa i najšira javnost imaju poseban interes u vezi sa takvim slučajevima. Zbog toga škole i nadležne institucija preduzimaju niz aktivnosti kojima se predupređuje mogućnost pojave bilo kakvog incidenta, odnosno neželjenog događaja, poput nasilja ili slično, a u kojima bi neko od učenika bio žrtva.

Jedan deo aktivnosti koje škole mogu preduzeti u cilju redukovanja mogućnosti pojave neželjenih događaja odnosi se na mere kojima se vrši situaciona prevencija. Najjednostavnije rečeno, situaciona prevencija u obrazovno-vaspitnim ustanovama podrazumeva uticaj na školsku sredinu kojim se predupređuje postojanje pogodnih uslova za pojavu nekog incidenta, delinkventnog ili kriminalnog ponašanja. Škola naravno ne može da predupredi svaki oblik nasilja, ali ona ipak ima obavezu da učini sve kako bi se smanjili izgledi za nasilje ili krivična dela, odnosno kako bi se predupredila mogućnost da do tako nečega uopšte i dođe ili da pak stvori mehanizme da se, ukoliko do tako nečega dođe, umanje posledice i/ili lakše otkriju učinioci takvih dela i primereno kazne.

⁵⁶ Kod osnovnog obrazovanja (čije je pohađanje takođe obavezno) obuhvat generacije je veći u odnosu na prethodnu školsku godinu i iznosi 98,6%. Obrazovanje nakon završene osnovne škole nastavljaju skoro svi učenici (99,1%), a obuhvat generacije srednjim obrazovanjem je oko 89,6%, jer dolazi do osipanja učenika posle upisa u srednje škole (RZS, 2017).

Tehnološka revolucija koja prožima sve segmente života utiče naravno i na školski prostor tako što, između ostalog, otvara mogućnost za primenu informaciono-komunikacionih tehnologija i gde se samo jedna od mera odnosi na uvođenje i primenu video-nadzora u školama. Imajući to u vidu, u ovom radu je akcenat stavljen upravo na uvođenje i primenu video-nadzora u beogradskim srednjim školama. Dakle, ovo istraživanje je usmereno na utvrđivanje faktičkog stanja video-nadzora u srednjim školama na teritoriji Beograda i gde je cilj da se utvrdi broj srednjih škola koje su uvele video-nadzor kao tehničku meru bezbednosti, zatim da se utvrdi način na koji je video-nadzor uveden u škole, kako i kakva je praksa primene video-nadzora, odnosno sagledavanje različitih aspekata uvođenja i primene video-nadzora u srednjim školama u Beogradu.

Istraživanje je sprovedeno na uzorku srednjih škola na teritoriji Beograda. Za anketare je izabrano 14 studenata završnih godina Fakulteta bezbednosti koji su prošli potrebne pripreme za realizaciju ankete i dobili potrebna uputstva. Istraživanje je sprovedeno kroz dve faze: telefonski intervju sa školom i intervju u školi sa zaposlenim koji je upućen u tehničke, organizacione i druge aspekte video-nadzora koji postoji u toj srednjoj školi. Utvrđeno je da je ukupan broj srednjih škola na teritoriji Beograda 87 (Tabela 1), u kojima prema podacima iz Statističkog godišnjaka Republike Srbije ima 2.440 odeljenja i 59.517 učenika (RZS, 2017).

SREDNJE ŠKOLE	
Ukupan broj škola	87
Nije ostvaren kontakt	6
Ima video-nadzor	72
Nema video-nadzor	6
Video-nadzor ne radi	3
Nije prihvatilo intervju o v. n.	18
Prihvatilo intervju o v. n.	47
Sprovedeno intervju	27

Tabela 1. Podaci o uzorku srednjih škola i rezultatima telefonskog intervju

U prvoj fazi istraživanja obavljani su telefonski razgovori sa predstavnicima srednjih škola, a kako bi se utvrdilo da li škole imaju uveden video-nadzor, te da li bi rukovodstvo škole prihvatilo da se sa njima obavi intervju u cilju istraživanja o video-nadzoru u njihovoj školi. Utvrđeno je da 72 srednje škole imaju ispravan video-nadzor, 3 imaju neispravan, a 6 nema video-nadzor, dok sa 6 srednjih škola nismo uspeli da uspostavimo kontakt.

Vredan nalaz u ovoj fazi je takođe i podatak da 18 intervjuisanih srednjih škola nije prihvatilo intervju. Neki od razloga zašto škole nisu prihvatile intervju povezan je sa vremenom obavljanja intervju koji se odvijao tokom maja meseca kada škole ulaze u završnu fazu i „prebukirane su obavezama“. Intervju je prihvatilo 47 srednjih škola, a on je sproveden u 27 njih. U nekim školama koje su prihvatile intervju on nije sproveden zbog nemogućnosti da se utvrdi termin intervju usled previše obaveza zaposlenih u školama.

Za sprovođenje druge faze istraživanja sastavljen je Upitnik o video-nadzoru u školama koji su intervjueri imali pred sobom. Intervjueri su radili u paru: jedan je vodio intervju, a drugi zapisivao odgovore i po potrebi se uključivao u razgovor. Na početku Upitnika je tekst kojim se intervjueri obraćaju nadležnima u školi i glasi: „Poštovani, mi smo odabrani od strane tima istraživača sa Fakulteta bezbednosti da sprovedemo intervju sa Vama sa ciljem da sagledamo način uvođenja video-nadzora u Vašoj školi, praksu primene video-nadzora, kao i efekte na bezbednost školske sredine. Mi smo studenti Fakulteta bezbednosti i ova aktivnost je deo naše stručne prakse. Nadamo se uspešnoj saradnji tokom intervju a i Vašoj pomoći u prikupljanju potrebnih informacija. Podaci koje dobijemo od Vas korišćiće se isključivo u svrhu istraživanja, a izvor podataka (naziv škole) neće se pominjati“.

Upitnik je sastavljen da pokrije pet oblasti u skladu sa ciljem istraživanja. Prvu oblast čini način kako je uveden video-nadzor i kako se koristi (osam pitanja). Drugu oblast čini kako je došlo do uvođenja video-nadzora i utvrđivanje aspekata funkcionisanja video-nadzora (trinaest pitanja). Treću oblast čini utvrđivanje ostalih mera bezbednosti koje se koriste u školi (jedno pitanje). Četvrtu oblast čini utvrđivanje pritužbi i zahteva u vezi sa video-nadzorom (dva pitanja). Peta oblast pokriva bezbednosne aspekte upotrebe video-nadzora.

U ovom radu ćemo prikazati rezultate dobijene obradom podataka vezanim za prve dve oblasti intervju a, i to samo organizacioni, kadrovski, tehnički i finansijski aspekt. U obradi podataka je korišćena bazična deskriptivna statistika i kvalitativna analiza.

Međutim, pre predstavljanja rezultata istraživanja o organizacionom, kadrovskom, tehničkom i finansijskom aspektu video-nadzora, potrebno je napraviti osvrt na pravni okvir, a što svakako doprinosi sagledavanju ukupnog ambijenta koji određuje način uvođenja i primene video-nadzora u školskoj sredini.

PRAVNI ASPEKT

Izmenama propisa u oblasti obrazovanja i vaspitanja u poslednjih desetak godina nisu obuhvaćene promene koje se odnose na pravni tretman primene video-nadzora u školama. U jednom od prethodnih radova već je konstatovano da u Zakonu o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja (*Sl. glasnik RS*, br. 72/09, 52/11 i 55/13), Zakonu o osnovnom obrazovanju i vaspitanju (*Sl. glasnik RS*, br. 55/2013) i Zakonu o srednjem obrazovanju i vaspitanju (*Sl. glasnik RS*, br. 55/2013) nisu postojale eksplicitne odredbe u pogledu primene video-nadzora u školskoj sredini (Lipovac, 2014: 137). Isto se i danas može reći za Zakon o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja (*Sl. glasnik RS*, br. 88/2017), kao i Zakon o osnovnom obrazovanju i vaspitanja (*Sl. glasnik RS*, br. 55/2013 i 101/2017) i Zakon o srednjem obrazovanju i vaspitanja (*Sl. glasnik RS*, br. 55/2013 i 101/2017), a koji su izmenjeni i dopunjeni tokom 2017. godine. Bez obzira što primena video-nadzora u obrazovno-vaspitnim ustanovama nema direktan osnov u matičnim zakonima, veliki broj škola poseduje video-nadzor. Procedura uvođenja video-nadzora nije jedinstvena, ali postoje neki preovlađujući načini donošenja odluka vezano za postavljanje i primenu video-nadzora u školskoj sredini. Autorke Kovačević Lepojević i Žunić Pavlović smatraju da je najčešći slučaj kada odluku o tome donosi školski odbor na predlog direktora škole i uz saglasnost saveta roditelja i učeničkog parlamenta. Ali takođe ističu da se prilikom odlučivanja o

implementaciji video-nadzora najviše razmatraju načini na koje će implementacija biti finansirana, dok se manje pažnje posvećuje etičkim i bezbednosnim pitanjima (Kovačević Lepojević i Žunić Pavlović, 2012: 330).

Pored procedure koja je vezana za uvođenje video-nadzora u obrazovno-vaspitnim ustanovama, zakonski propisi ne utvrđuju ni način primene nadzora kako u školskoj sredini, tako ni u javnom prostoru uopšte. Čak ni Zakon o zaštiti podataka o ličnosti (*Sl. glasnik RS*, br. 97/08, 104/09, 68/12 i 107/12), kao matični i krovni zakon u ovoj oblasti, ni jednom jedinom odredbom ne uređuje obradu ličnih podataka građana putem video-nadzora. Određeni predlozi zakona, kao i preporuke postoje, a da li će i kad biti usvojene, ostaje da se vidi.

Primena video-nadzora u školskoj sredini ima i određene specifičnosti od kojih se ključna vezuje za kategoriju lica čije se ponašanje nadzire. U slučaju srednjih škola uglavnom stariji i mlađi maloletnici, a u slučaju osnovnih škola to su mahom deca, odnosno lica mlađa od 14 godina. Primena video-nadzora u školskoj sredini može značajno da ugrozi pravo na privatnost i neka druga ljudska prava (pravo na zaštitu podataka o ličnosti, slobodu kretanja i sl.). Zato pravno regulisanje nikako nije samo tehnička odluka, nego bi prevashodno trebalo da zaštiti prava dece i maloletnika, a čija su prava specifična i koja se moraju čuvati sa posebnom brigom, a što bi zakonodavac svakako trebalo da ima u vidu (Lipovac, 2014: 137).

Nasuprot ovome, nadležni ministar je u aprilu 2010. godine doneo podzakonski akt koji u jednoj svojoj odredbi predviđa slučajeve u kojima je moguće „vršiti pregled video-zapisa elektronskog nadzora nad prostorom“. Odnosno, Pravilnikom o protokolu postupanja u ustanovi u odgovoru na nasilje, zlostavljanje i zanemarivanje (Br. 110-00-129/10-01 od 22. aprila 2010. godine) propisano je da obrazovna ustanova „proverava svaku informaciju o mogućem nasilju, zlostavljanju i zanemarivanju“, a koje između ostalog podrazumevaju i pregled snimaka video-nadzora u školskoj sredini. Dakle, Pravilnikom je predviđeno preuzimanje mera i aktivnosti kojima se u obrazovno-vaspitnoj ustanovi stvara bezbedno i podsticajno okruženje, neguje atmosfera saradnje, uvažavanja i konstruktivne komunikacije (Pravilnik, str. 2). Pravilnikom su takođe prepoznati i ciljevi koji se odnose na podizanje svesti učenika, roditelja i zaposlenih, zatim negovanje atmosfere saradnje i tolerancije, stvaranje pretpostavki za konstruktivno reagovanje na nasilje, kao i obezbeđivanje zaštite učenika, roditelja i svih zaposlenih od nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja u obrazovno-vaspitnim ustanovama (Pravilnik, str. 2). Na ovaj način nadležno ministarstvo je i formalno u vidu podzakonskog propisa predvidelo zaštitu gotovo svih načela koji su obuhvaćeni teorijskim konceptom pozitivne školske klime.

Nadležno ministarstvo je predvidelo postojanje Timova za zaštitu od nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja, a čiji sastav određuje direktor škole iz redova zaposlenih i gde je najčešće pedagog ili psiholog zadužen za vođenje i čuvanje dokumentacije o svim situacijama nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja u kojima Tim za zaštitu postupao. Redosled postupanja u intervenciji na prvom koraku podrazumeva proveru sumnje ili otkrivanje nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja, a što se obavlja prikupljanjem informacija, koje opet može biti direktno ili indirektno.

Prikupljanje informacija ima za cilj utvrđivanje relevantnih činjenica na osnovu kojih se potvrđuje ili odbacuje sumnja na nasilje, zlostavljanje i zanemarivanje. Tokom prikupljanja informacija poštuju se principi utvrđeni Konvencijom i pravila koja se primenjuju u postupcima u kojima učestvuje maloletno lice, odnosno dete i/ili učenik. Ustanova proverava svaku informaciju o mogućem nasilju, zlostavljanju i zanemarivanju (Pravilnik, 2010: 11).

Pravilnik takođe predviđa mogućnost pregleda video-zapisa ukoliko ustanova ima elektronski nadzor nad prostorom (2010: 11). Na ovaj način se podzakonskim aktom praktično konstatuje opciona primena video-nadzora u obrazovno-vaspitnim ustanovama u Republici Srbiji.

ORGANIZACIONI ASPEKT

Prvi podatak je vezan za zaposlenog koji je u ime škole učestvovao u intervjuu (Tabela 2). U 66,7% slučajeva direktor je prihvatio da bude intervjuisan o video-nadzoru, a u 14,8% slučajeva je to preuzeo sekretar. U dva slučaja je direktor bio prisutan sa drugim zaposlenim iz škole, a u jednom slučaju je psiholog sa drugim zaposlenim iz škole davao intervju. U jednom slučaju je intervju dao pedagog, a u tri slučaja drugi zaposleni iz škole.

Intervjuisani	f	%
direktor	18	66,7
sekretar	4	14,8
pedagog	1	3,7
psiholog	1	3,7
druga osoba	3 (+3*)	11,1
broj srednjih škola	27	100,0

Tabela 2. Zaposleni sa kojima je obavljen intervju u srednjim školama
*prisustvovali intervjuu

Prema Uputstvu Ministarstva prosvete nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije iz 2014. godine, sve ustanove u oblasti obrazovanja imaju obavezu da donesu opšti akt o zaštiti i bezbednosti dece i učenika, a donošenjem ovog akta ustanove su dužne i da sprovede adekvatne mere. U postupku propisivanja mera za zaštitu i bezbednost dece i učenika učestvuje i savet roditelja (član 58 stav 5 tačka 9 Zakona), a pribavlja se i mišljenje učeničkog parlamenta (član 105 stav 1 tačka 1 Zakona o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja (*Sl. glasnik RS*, br. 72/2009, 52/2011, 55/2013, 35/2015 – autentično tumačenje, 68/2015 i 62/2016 – odluka US)). U svim pravilnicima o bezbednosti učenika, koji su doneti prema ovom Uputstvu MPNTR postoji stavka da se u cilju zaštite i bezbednosti učenika preduzimaju neke od mera kao što su: saradnja sa državnim i organima lokalne samouprave, dežurstvo u školi, osiguranje učenika, video-nadzor i druge mere. Postoje mere koje sprovede sve škole (dežurstvo nastavnika, osiguranje učenika i sl.) i postoje mere koje se uvode sporadično od škole do škole. **Svaka mera zahteva određenu** prethodnu analizu problema i zajedničkog dogovora svih relevantnih činilaca škole šta ponuditi kao rešenje. Međutim, dešava se da se neke mere uvode i zato što su popularne u nekom trenutku, kao što je video-nadzor, te imamo izjavu načelnika Republičke prosvetne inspekcije u Srbiji koji upravo navodi da je uvođenje video-nadzora u obrazovnim ustanovama bilo veoma popularno pre pet-šest godina, ali da se u mnogim školama pokazalo kao lose rešenje, jer su kamere nestručno postavljene (Velimir Tmušić, Danas, 2014). Nestručno postavljanje kamera može biti samo jedan od problema, mnogo važniji je da li je zaista opravdano uvoditi video-nadzor kao

meru bezbednosti dece i učenika i da li se pri uvođenju poštuju određene norme, standardi, preporuke, uputstva i sl.

Ipak, u sprovedenom istraživanju nismo postavili direktno pitanje šta je bio konkretan razlog da se uvede video-nadzor i da li je to bilo opravdano ili neopravdano, već smo pošli od činjenice da video-nadzor postoji, pa smo tražili neke opšte informacije o njegovom funkcionisanju i načinu korišćenja.

Pokušali smo i da indirektno utvrdimo, odnosno pretpostavimo, da li su ispoštovani neki opšti uslovi i standardi o upotrebi video-nadzora, koji se, čak i ako nisu jasno definisani posebnim zakonskim normama države u okviru čijih institucija se i uvodi video-nadzor, moraju oslanjati na neke važne evropske i međunarodne propise kao što su:

- Konvencija o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda (CEDH) Saveta Evrope – 1950;
- Konvencija za zaštitu pojedinaca pri automatskoj obradi ličnih podataka Saveta Evrope – 1981;
- Povelja o osnovnim pravima Evropske unije 2000/2009;⁵⁷
- Direktiva 95/46/CE Evropskog parlamenta i Saveta o zaštiti pojedinaca u vezi sa obradom ličnih podataka i njihove slobodne razmene.

Kada je u pitanju nacionalno zakonodavstvo u Republici Srbiji, već je dovoljno pisano o postojećim i o nedostajućim zakonskim rešenjima kada je ova problematika u pitanju (Lepojević, Pavlović, 2012; Lipovac, 2014). Najveći problemi se ogledaju u tome da li i kako nacionalni i lokalni pravilnici regulišu primenu video-nadzora i zaštitu ličnih podataka ili, na primer, da li je postavljanje sistema video-nadzora u skladu sa postizanjem ciljeva za koje Ustav dopušta ograničenje osnovnih prava i sl. Uostalom, član 42 Ustava Srbije kaže da se „prikupljanje, držanje, obrada i korišćenje podataka o ličnosti uređuju zakonom“ (Sl. glasnik RS, br. 98/2006).

Iz svega prethodno navedenog, postojanje internih dokumenata koji regulišu upotrebu video-nadzora jeste značajno, jer se njima obično definišu ciljevi upotrebe video-nadzora, jasno definišu politike i procedure za korišćenje zapisa nadzora, odnosno način korišćenja informacija prikupljenih video-nadzorom, jasna i specifična obrazloženja za instaliranje video-nadzora i sl. Postoji preporuka da se informacije ne smeju zadržavati ili koristiti u druge svrhe, osim u one koje su opisane u tim dokumentima. Pa tako, na primer, ako je video-nadzor instaliran kako bi se sprečio vandalizam nakon školskih časova i redovnih školskih aktivnosti, onda se ne sme upotrebiti za rešavanje pitanja rutinske školske discipline tokom školskog dana. Stručnjaci preporučuju procedure za uvođenje video-nadzora, a pre svega utvrđivanje problema sa kojim se škola suočava, zatim se odlučuje o tome kako se oprema za video-nadzor može koristiti za rešavanje tog problema (Green, 1999). Nepostojanje interne dokumentacije, poput pravilnika, smernica, uputstva ili nečeg sličnog, otvara prostor za sumnju od mogućih zloupotreba, narušavanja privatnosti ili ugrožavanja nekih drugih ljudskih prava lica čije se ponašanje nadzire na ovakav način u školskoj sredini.

Odlukom o uvođenju i primeni video-nadzora u srednjim školama trebalo bi da bude utvrđen cilj zbog čega se to radi kao i načini na koji će se taj ili ti ciljevi ostvariti. Sama odluka bi po pravilu trebalo da podrazumeva i izradu neke vrste elaborata, kojim bi bio konkretizovan odnos različitih tehničkih, kadrovskih i finansijskih aspekata video-nadzora

⁵⁷ Povelja je usvojena 2000. godine, ali je pravno obavezujuća postala 2009. godine.

u školskoj sredini, a sa ciljem uspostavljanja optimalnog modela koji bi, oslanjajući se na postojeće resurse, povećao efektivnost primene video-nadzora.

U sprovedenom istraživanju dobili smo podatak da samo jedna škola ima usvojen interni dokument koji reguliše upotrebu video-nadzora, a elaborat o uvođenju video-nadzora jedna četvrtina istraženih škola, dok u značajnoj većini škola (skoro 60%) to nije slučaj (tabela 3). To može biti i jedan od pokazatelja zašto su odgovori na neka pitanja u vezi sa postavljanjem i načinom funkcionisanja video-nadzora nejasna, nedorečena, neprecizna ili su jednostavno izostala.

Elaborat	f	%
postoji elaborat	7	25,9
možda postoji elaborat	2	7,4
ne postoji elaborat	16	59,3
bez odgovora	2	7,4
broj srednjih škola	27	100

Tabela 3. Postojanje elaborata o uvođenju i primeni video-nadzora u srednjim školama

Jedno od centralnih pitanja u vezi sa organizacionim aspektom primene video-nadzora vezano je za prostor nad kojim će se vršiti nadzor. Kod ovog pitanja postoje neka opšta pravila koja se primenjuju u većini situacija. Kamere se ne mogu koristiti u delovima škole u kojima zaposleni i učenici imaju „opravdano očekivanje privatnosti“ (Green,1999), što bi uključilo kancelarije, ali prvenstveno prostorije kao što su toaleti, svlačionice, garderobere i sl. S druge strane, kao školski prostori za koje se očekuje da pružaju „opravdano manje privatnosti“ navode se hodnici, stepeništa, biblioteke, parking, školsko dvorište i sl. Imajući to u vidu, osnovna pretpostavka u vezi sa ovim pitanjem odnosila se na to da su video-nadzorom u najvećem broju slučajeva pokriveni javni visokofrekventni prostori u školskoj sredini koji „opravdano pružaju manje privatnosti“, odnosno školsko dvorište i hodnici (računajući ulaz u zgradu i stepeništa).

Ova pretpostavka je u potpunosti potvrđena jer je u gotovo svim srednjim školama u kojima je sprovedeno istraživanje video-nadzor postavljen u školskom dvorištu i hodnicima, dok su učionice i sportske sale pokrivena video-nadzorom u šest od 27 škola, a kancelarije u samo dva slučaja (tabela 4).

Raspored kamera	f	%
dvorište škole	27	100
hodnici	26	96,3
učionice	6	22,2
kancelarije	2	7,4
sportska sala	6	22,2
broj srednjih škola	27	100

Tabela 4. Mesto postavljenih kamera u srednjim školama

Još jedno važno pitanje vezano je za mesto u kojem se sprovodi video-nadzor, odnosno mesto gde se nalazi monitoring centar (prostorija sa monitorima). U tom smislu, pretpostavka je bila da se monitoring u najvećem broju slučajeva realizuje u samim školama, a da se samo u manjem broju slučajeva monitoring vrši van zgrade škole.

Ova pretpostavka je takođe u potpunosti potvrđena s obzirom na to da se monitoring najčešće vrši u samim školama, i to u 92,6% slučajeva (tabela 5). Samo u jednoj školi se nadzor vrši u monitoring centru opštine i u jednoj u monitoring centru policijske stanice na toj opštini, a dok se u tri škole monitoring istovremeno vrši i u školi i u monitoring centru policijske stanice.

Monitoring centar	f	%
u školi	27	100
u kontrolnom centru policije	1 + 3*	14,8
u kontrolnom centru opštine	1	3,7
na nekom drugom mestu	0	0

Tabela 5. Mesto gde se nalazi monitoring centar srednjih škola koje su pod video-nadzorom
*vrši se istovremeno i u školi

KADROVSKI ASPEKT

U vezi sa pitanjem – *Koje lice je zaduženo da faktički sprovodi monitoring?*, pretpostavka je bila da je to zaposleni kome je organ rukovođenja (u ovom slučaju direktor srednje škole) poverio to zaduženje. Na osnovu rezultata do kojih smo došli nije moguće potvrditi postavljenu pretpostavku s obzirom na to da monitoring najčešće vrši direktor (u 37% slučajeva), a zatim angažovano obezbeđenje (u 25,9% slučajeva) (tabela 6). U ostalim slučajevima to radi ili pomoćnik direktora ili dežurni nastavnici ili po potrebi drugi zaposleni. U vezi sa ovim je takođe značajan i nalaz o tome koliko često se vrši pregled video-zapisa, pa se tako u 24 srednje škole (88,9%) pregled vrši povremeno, a lice koje najčešće vrši taj pregled jeste direktor, zatim obezbeđenje, pomoćnik direktora ili neka druga osoba.

Vršilac nadzora	f	%
direktor	10	37
obezbeđenje	7	25,9
zaposleni, dežurni	5 + 1*	18,5
pomoćnik direktora	3 + 1*	11,1
bez odgovora	2	7,4
policija	0 + 1*	3,7
broj srednjih škola	27	100

Tabela 6. Koje lice je zaduženo da faktički sprovodi monitoring?
*vrši istovremeno i direktor

Kao što je već istaknuto, centralna pretpostavka u radu je da video-nadzor kao mera situacione prevencije ima važno mesto u ukupnom setu mera za unapređenje bezbednosti u obrazovno-vaspitnim ustanovama, ali i da ima određene nedostatke, od kojih se dobar deo odnosi na koliziju sa određenim ljudskim pravima, prvenstveno onih koji se odnose na zaštitu prava privatnosti, podataka o ličnosti, a koji naročito dolaze do izražaja kada su u pitanju deca i mladi, odnosno posebno ranjive kategorije. Kompleksnost primene video-nadzora i delikatna pitanja koja otvara ukazuju na neophodnost edukacije, kako onih koji bi neposredno trebalo da upravljaju sistemom i vrše nadzor, tako i onih koji čuvaju, odnosno arhiviraju snimljene podatke.

Edukacija je važna da bi oni koji upravljaju video-nadzorom bili upoznati sa njegovim tehničkim karakteristikama (softver i hardver), mogućnostima i ograničenjima, svrhom i ciljem postavljanja i korišćenja ove bezbednosne tehnologije i različitim etičkim dilemama i potencijalnim problemima koji mogu prosteći iz neadekvatne upotrebe video-nadzora, a naročito video-zapisa. Nas je zanimalo da li je osoba koja je zadužena za čuvanje video-zapisa prošla neki vid edukacije i dobili smo prilično neodređene odgovore, naročito oko vrste edukacije, dok je prema izjavi intervjuisanih, samo četvrtina prošla neku edukaciju. Naravno, moramo uzeti u obzir da monitoring centar gde se vrši video-nadzor nije uvek u školi, već može biti stacioniran u policijskoj stanici ili u prostorijama opštine. Dakle, u pitanju su lokacije za koje intervjuisani sigurno nemaju podatak da li su operateri zaista prošli neki vid edukacije (što bi se, prema prirodi posla i institucije u kojoj rade, i podrazumevalo).

Određeni nivo znanja, a pre svega stručnosti očekuje se od onih koji postavljaju/ugrađuju sistem video-nadzora. Prema najnovijem Zakonu o privatnom obezbeđenju (*Sl. glasnik RS*, br. 104/2013 i 42/2015), ugradnjom svih sistema tehničke zaštite mogu se baviti samo licencirane firme prema važećem ugovoru koji su obavezne da sklope sa investitorima. Svaka licencirana firma i svi njihovi službenici imaju legitimaciju MUP-a koja dokazuje da je to osoba koja ima licencu. Svi koji su ugradili sistem pre 01. januara 2017. godine u obavezi su da sklope ugovor o održavanju tog sistema sa licenciranom firmom i da sistem prilagode zahtevima Zakona o privatnom obezbeđenju. Kako se od onih koji ugrađuju sistem video-nadzora očekuje da pruže i određene smernice (opet neki vid edukacije), mi smo došli do podatka da je u polovini škola to i učinjeno, ali i da je polovini to bilo uskraćeno. Samim tim, javljaju se i pitanja i dileme kako uopšte funkcioniše video-nadzor, ko, kako i koliko stručno nadzire, pregleda video-materijal, čuva video-zapis i da li adekvatno reaguje u odnosu na ono što je zabeleženo, a može predstavljati trag o nekom incidentu, vandalizmu ili nekom drugom prekršaju.

Imajući sve prethodno navedeno u vidu, upitnik je sadržao i sledeće pitanje – *Da li je lice koje je zaduženo da sprovodi monitoring (a što podrazumeva i čuvanje video-zapisa) prošlo neki vid obuke/edukacije?* Pretpostavka u vezi sa ovim je da lica zadužena za sprovođenje monitoringa nisu prolazila neki vid obuke/edukacije. Od ukupnog broja srednjih škola u kojima je sprovedeno istraživanje, u 15 škola zadužena lica nisu prošla nikakav vid obuke/edukacije, dok se u 25,9% slučajeva navodi da su zadužena lica prošla neki vid obuke/edukacije (tabela 7.). Međutim, kada je postavljeno dodatno pitanje u vezi sa vrstom edukacije/obuke, ispitivači su dobijali odgovore poput: stručna obuka, osnovna obuka, interna edukacija, dok o određenom broju slučajeva ispitanici nisu ni znali da navedu vrstu obuke/edukacije.

Edukacija	f	%
prošlo edukaciju	7	25,9
nije prošlo edukaciju	15	55,6
bez odgovora	5	18,5
broj srednjih škola	27	100

Tabela 7. Edukacija za upotrebu video-zapisa u srednjim školama

U delu koji se odnosi na organizacioni aspekt uvođenja i primene video-nadzora u školskoj sredini postavljeno je i pitanje zaštite ljudskih prava, a prvenstveno prava na privatnost. Samo pitanje glasi – *Da li video-nadzor tog prostora može da ugrozi određeno ljudsko pravo?* (pravo na privatnost, zaštitu podataka o ličnosti itd.). Kao što je već istaknuto, video-nadzorom u beogradskim srednjim školama najčešće je pokriveno školsko dvorište i hodnici. Ređa je praksa da su i učionice pod video-nadzorom, a ukoliko jesu, očekivano je da nastavnik na to upozori učenike. Prostorije koje nikako ne bi trebalo stavljati pod video-nadzor jesu školski toaleti i svlačionice jer se na taj način ugrožava elementarno pravo na privatnost. Takođe, u pogledu načina vršenja video-nadzora, a u vezi sa zaštitom ljudskih prava, potrebno je preduzeti i određene radnje kako bi se: 1) redukovao krug lica koja u konkretnoj školskoj ustanovi mogu imati pristup monitorima u kontrolnoj sobi video-nadzora; 2) zaštitili kanali prenosa slike od kamere do monitora (mrežne kablove i/ili internet); 3) obezbedilo adekvatno čuvanje snimaka. Na ovaj način sprečila bi se mogućnost da neko neovlašćen i bez stvarne potrebe i razloga zadire u privatnost drugih, a prvenstveno učenika, odnosno dece i maloletnika (Lipovac, 2014: 138).

Pored navedenog, naročito je važno da svi koji ulaze u školsku sredinu u kojoj se vrši video-nadzor budu o tome obavešteni, a što može biti u formi tekstualnog obaveštenja, slike ili grafičkog simbola koji je istaknut na vidnom mestu.

U vezi sa tim ispitivali smo – *Da li postoji obaveštenje o video-nadzoru?* Pretpostavka u vezi sa ovim pitanjem bila je da ipak u većini slučajeva postoji obaveštenje da je školski prostor pod video-nadzorom. Ova pretpostavka je i potvrđena s obzirom na to da je utvrđeno da je u 2/3 srednjih škola na vidnom mestu škole istaknuto obaveštenje o tome da je prostor škole pod video-nadzorom, a u jednoj trećini nije. Obaveštenje je najčešće istaknuto na glavnom ulazu u školu, na svim ulazima u školu, a ponekad i na hodnicima (tabela 8).⁵⁸

58 Zbog zakonskih nedorečenosti o obradi podataka dobijenih putem video-nadzora, Poverenik za zaštitu podataka o ličnosti je još 2014. godine dao predlog za detaljno regulisanje video-nadzora u svom Modelu zakona o zaštiti podataka o ličnosti, ali je Ministarstvo pravde propustilo da reguliše ovo pitanje u svom nacrtu zakona o zaštiti podataka o ličnosti iz novembra 2015. godine. Poverenik je istakao važnost poštovanja međunarodnih standarda u ovoj oblasti, pa je između ostalih predloga dao i jedan koji se odnosi na postavljanje obaveštenja o video-nadzoru. Rukovodeći se međunarodnim standardima, on smatra da obaveštenje mora da sadrži sledeće podatke: 1) da je video-nadzor u toku i grafički simbol video-nadzora; 2) naziv rukovodoca koji vrši video-nadzor; 3) broj telefona na koji se mogu dobiti informacije gde se i koliko dugo čuvaju snimci iz sistema video-nadzora.

Postojanje obaveštenja	f	%
istaknuto obaveštenje	18	66,7
nije istaknuto obaveštenje	9	33,3
broj srednjih škola	27	100

Tabela 8. Obaveštenje o video-nadzoru u srednjoj školi

TEHNIČKI APSEKT

Tehnički apsekt uvođenja i primene video-nadzora u srednjim školama u Beogradu proučavan je kroz nekoliko pitanja, a koja se prevashodno odnose na tehničke karakteristike video-opreme, broj kamera, ali i period uvođenja video-nadzora.

Kada se govori o broju postavljenih kamera, kao i kod definisanja cilja ili svrhe postavljanja video-nadzora, veoma je važno ispoštovati princip proporcionalnosti prema Povelji o demokratskom korišćenju video-nadzora koju je objavio *EFUS (Chapter for a Democratic Use of Video Surveillance, 2010)*. Naime, stremljenje ka proporcionalnosti je pre svega stremljenje ka ravnoteži između ciljeva koje treba postići i načina na koji će se postići. Prema Povelji, važno je procenjivati proporcionalnost prilikom svake faze obrade podataka i to: broj i domašaj kamera, kao i njihove tehničke odlike; tehnički i ljudski aspekt moraju se strogo prilagoditi potrebama; koristiti samo onu tehnologiju koja odgovara unapred određenim ciljevima; korišćenje sistema video-nadzora definisati prostorom i vremenom; tehnički aspekt instaliranja mora uzeti u obzir sistem prikrivanja privatnih područja uz pomoć tehnologije dinamičnog maskiranja, tako da se eliminiše mogućnost nadzora privatnih prostora, što se može postići i pozicioniranjem kamera i prilagođavanjem ugla snimanja.

Rezultati našeg istraživanja pokazuju da po broju postavljenih kamera postoji prilično neravnomerna distribucija. Broj postavljenih kamera varira od 7 do 29 (tabela 9). Najveći je broj škola čiji je broj kamera u rasponu od 11 do 14 (29,6%). Vrlo retko ih ima više od 27, i to samo u jednom slučaju. Pri tome treba i ove podatke uzeti s rezervom jer intervjuisani nisu uvek bili sigurni u broj postavljenih kamera, već su davali približan, odnosno okviran broj postavljenih kamera.

Broj kamera	f	%
7–10	5	18,5
11–14	8	29,6
15–18	6	22,2
19–22	0	0,0
23–26	5	18,5
29	1	3,7
bez odgovora	2	7,4
broj srednjih škola	27	100

Tabela 9. Broj postavljenih kamera u srednjim školama

Pretpostavke u vezi sa pitanjem broja kamera mogle bi se odnositi na vezu između broja kamera i broja prostorija/prostora koji su pod video-nadzorom, njihovog oblika, kvadrature, osvetljenosti, ali i tehničkih karakteristika samih kamera (vrsta objektiva, mogućnost snimanja u uslovima smanjene vidljivosti, kvalitet zuma, fiksna ili mobilna kamera i sl.). Međutim, kako najveći deo ovih pitanja nije obuhvaćen upitnikom, korelacija između ovih varijabli nije mogla biti ispitivana.

Na pitanje ko je odredio gde će se postaviti kamere najčešći odgovor je da je to odredilo stručno lice iz firme izabrane da postavlja kamere, a retko da je to odredila opština, direktor ili savet roditelja. Sličan odgovor je dobijen na pitanje ko je odredio tip kamere koja će se postaviti za video-nadzor. U pogledu dužine čuvanja video-zapisa očekivanja su bila da se u najvećem broju slučajeva video-snimci čuvaju 14 dana. Međutim, prema dobijenim nalazima rok čuvanja video-zapisa u beogradskim srednjim školama je 30 dana. i to u 51,9% slučajeva (tabelu 10). Samo u jednoj školi se video-zapis čuva dva meseca.

Vreme čuvanja	f	%
do 7 dana	4	14,8
10 dana	1	3,7
15 dana	3	11,1
20 dana	2	7,4
30 dana	14	51,9
60 dana	1	3,7
bez odgovora	2	7,4
broj srednjih škola	27	100

Tabela 10. Vreme čuvanja video-zapisa u srednjim školama

Na pitanje koja osoba je ovlašćena za čuvanje video-zapisa većina odgovara je da nije nijedna posebno zadužena, već se čuva na zaštićenom hard-disku, ili kažu da je odgovorna osoba za čuvanje zapisa direktor, obezbeđenje i retko neko treći. Trećina srednjih škola je uvela video-nadzor pre više od deset godina (tabelu 11). Većina srednjih škola je uvela video-nadzor u periodu od pre deset godina do pre pet godina, a manji broj je uveo u poslednjih pet godina.

Period uvođenja	f	%
2002–2006	9	33,3
2007–2011	13	48,2
2012–2017	5	18,5
broj srednjih škola	27	100

Tabela 11. Period uvođenja video-nadzora u srednjim školama

Samo u jednoj srednjoj školi video-nadzor ima opciju audio-snimka pored video-snimka. Međutim, moguće da stvarno stanje nije takvo jer intervjuisana osoba nije znala da navede ni približan broj kamera u školi. U 81,5% srednjih škola ($f = 22$) video-nadzor ispravno funkcioniše, a u 5 škola (18,5%) ne funkcioniše ispravno. U 74,1% srednjih škola ($f = 20$) vršene su tehničke promene u video-nadzoru, a u 7 škola (25,9%) nisu. U svim školama video-nadzor se vrši puna 24 sata. Samo jedna škola je navela da ima takvu tehniku da se snimanje pali samo kada se registruje pokret.

FINANSIJSKI ASPEKT

Nije redak slučaj da se na nivou lokalne samouprave donosi odluka i izdvajaju sredstva za finansiranje video-nadzora u svim školama na teritoriji te opštine, ali bez prethodne procene i analize. S obzirom na to da sve škole sigurno nisu na isti način ugrožene, sasvim je jasno da ni mere uvođenja i primene video-nadzora ne mogu biti najadekvatnija mere u svim konkretnim slučajevima (Više o ovome u: Lipovac, 2014). Naravno, ovakva praksa je moguća tamo gde propisi ne postoje ili gde nisu najjasniji, ne tretiraju tu oblast precizno i ostavljaju prostora za izvesne zloupotrebe.

Imajući to u vidu, postavili smo pitanje finansiranja uvođenja video-nadzora i utvrdili da su srednje škole u Beogradu najčešće same finansirale uvođenje video-nadzora, a ponekad i uz pomoć opštine, roditelja ili donacija (tabelu 12).

Izvor finansiranja	F	%
opština ili Grad Beograd	7 + 4*	25,9
škola	17	63,0
roditelji	1 + 3*	3,7
donacija	2 + 1*	7,4
broj srednjih škola	27	100

Tabela 12. Finansiranje uvođenja video-nadzora u srednjim školama
*dodatni izvor finansiranja

Kao čest izvor finansiranja javlja se opština ili Grad Beograd, a samo u malom broju slučajeva kompletno finansiranje sprovedli su roditelji ili je video-nadzor uveden na osnovu donacija. Iako ne znamo da li su odluci da se finansira ovakav jedan projekat prethodila bilo kakva utemeljena procena potreba i/ili analiza postojećeg stanja, našim istraživanjem uspeli smo da dobijemo odgovore koji upućuju na to da su neki zahtevi ili standardne procedure ispoštovane, a to su dobijanje saglasnosti roditelja za uvođenje i primenu video-nadzora ili čak i odluka saveta roditelja, a što je svakako važna i pozitivna okolnost.

Na pitanje kako je izabrana firma koja će postaviti kamere najčešće se navodi odgovor putem tendera, a zatim da je to odredila opština, a retko da je to odlučio savet roditelja.

ZAKLJUČAK

Nastojanje svih zainteresovanih strana da u obrazovno-vaspitnim ustanovama obezbede optimalne uslove za bezbedno i podsticajno odrastanje i razvoj dece i učenika obuhvata niz mera i aktivnosti. Jedan deo aktivnosti koje škole mogu preduzeti u cilju redukovanja mogućnosti pojave neželjenih događaja odnosi se na mere kojima se vrši situaciona prevencija. Naravno, škola ne može da predupredi svaki oblik nasilja, odnosno svaki neželjeni događaj, ali ona ipak ima obavezu da učini sve kako bi se smanjili izgledi za nasilje ili krivična dela, odnosno predupredila mogućnost da do tako nečega uopšte i dođe, ili da pak stvori mehanizme da se, ukoliko do tako nečega dođe, umanje posledice i/ili lakše otkriju učinioци takvih dela i primereno kazne.

Savremene informaciono-komunikacione tehnologije nalaze sve veću primenu i u oblasti situacione prevencije, a što video-nadzor čini veoma popularnom merom za pružanje, odnosno unapređenje nivoa bezbednosti. Video-nadzor kao mera situacione prevencije obuhvata niz karakteristika od kojih se samo deo odnosi na pravni, organizacioni, kadrovski, tehnički i finansijski aspekt.

U ovom radu je akcenat bio stavljen na sve navedene aspekte, tako da se deo postavljenih pitanja odnosi na period uvođenja video-nadzora, postojanje elaborata u uvođenju i primeni video-nadzora, prostorijama koje su pod video-nadzorom, mestu postavljanja i broju kamera, njihovim tehničkim karakteristikama, periodu čuvanja video-zapisa, licima koja su zadužena za monitoring i mestu gde se monitoring sprovodi, podacima o određenoj edukaciji koje je odgovorno lice trebalo da prođe, postojanju obaveštenja da je objekat pod video-nadzorom itd.

Dobijeni nalazi su deskriptivnog tipa, ali svakako mogu poslužiti i za objašnjenje određenih pitanja koja su vezana za uvođenje i primenu video-nadzora, i to prevashodno u odnosu na procedure koje su najčešće korišćene u srednjim školama u Beogradu. Dobijeni nalazi takođe mogu imati i praktičnu primenu u smislu kompariranja postojećih iskustava i prenošenja pozitivne prakse, ali pre svega kao presek postojećeg stanja i polazna osnova za unapređenje sadašnjeg nivoa primene video-nadzora kao mere situacione prevencije u obrazovno-vaspitnim ustanovama u Beogradu.

LITERATURA

- Christopher Slobogin, (2002). Public Policy: Camera Surveillance of Public Places and the Right to Anonymity, 72 Miss. L. J. 213, 222.
- EFUS, *Citizens, Cities and video surveillance, Towards a democratic and responsible use of CCTV*, ed. EFUS (Paris, 2010);
- Green, Mary W. (1999). The Appropriate and Effective Use of Security Technologies in U.S. Schools. U.S. Department of Justice, Office of Justice Programs, National Institute of Justice. Posećena strana: <http://www.ncjrs.org/school/ch2.html>
- Guidelines for Public Video Surveillance: A Guide to Protection Communities and Preserving Civil Liberties, Constitution Project, Washington, D.C. 2005.
- Honovich, J., *Security Manager's Guide to Video Surveillance*. Version 2.0, IPVideoMarket.info, Novembre 2008, 131 p.
- Kovačević Lepojević, M. & Žunić Pavlović, V. (2012). Primena video-nadzora u kontroli kriminala. *Specijalna edukacija i rehabilitacija*, 11(2), 325–345.
- Lipovac, M. (2014). Različiti aspekti primene video-nadzora u školskoj sredini u Republici Srbiji. U Popović Ćitić, B. i Đurić, S. (Ur.). *Modeli unapređenja bezbednosti u obrazovno-vaspitnim ustanovama*. Beograd: Fakultet bezbednosti, str. 131–147.
- OIPC Guidelines for the use of video surveillance systems in schools, February 13. 2013.
- PCR, (2014), The history of CCTV – From 1942 to present, videti na sajtu: <http://www.pcr-online.biz/news/read/the-history-of-cctv-from-1942-to-present/034658>. PRISTUPLJENO 22. JULA 2017.
- Petersen, J. K. (2012). *Handbook of surveillance technologies*, 3d ed., CRC Press, Taylor & Francis Group.
- Republički zavod za statistiku (2017). Statistički godišnjak Republike Srbije. Beograd.
- Roberts, L. (2017). History of Video Surveillance and CCTV. Videti na sajtu: <http://www.wecusurveillance.com/cctvhistory>. Pristupljeno 18. jula 2017.
- Tmušić, V. (2014). Kamere u učionici – mobing ili zaštita, Dnevne novine „Danas“, 28. februar, 2014.
- Zakon o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja, *Sl. glasnik RS*, br. 72/2009, 52/2011, 55/2013, 35/2015 – autentično tumačenje, 68/2015 i 62/2016 – odluka US.